

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

для засуджених». Тому постає необхідність організації служби збути або відділів маркетингу. В зв'язку з цим необхідно розширити традиційні шляхи і конкретні механізми реалізації матеріальних запасів і готової продукції, виробленої на підприємствах вилівних колоній, у тому числі через механізм оптової і роздрібної торгівлі, необхідності проведення моніторингу ринкових за умови обов'язкового оновлення матеріально-технічної бази і асортименту продукції, яка виробляється. Крім того, можливе переведення державних підприємств у категорію позабюджетної діяльності бюджетних установ.

Реорганізація державних підприємств установ виконання покарань у власне виробництво бюджетної установи і позбавлення статусу юридичної особи дозволить без додаткової реєстрації реалізувати необхідні функції у межах підприємницької чи іншої діяльності, яка б приносила дохід (прибуток) як некомерційна організація. Відповідальність установи в цьому випадку розповсюджується лише на грошові кошти, які знаходяться в їх розпорядженні, і не стосується майна, яким установа користується на правах оперативного управління.

Управління виробничо-господарською діяльністю підприємств установ виконання покарань є безперервним процесом, який реалізується завдяки функціям менеджменту. В системі управління оборотним капіталом виділяють керовану і керуючу підсистеми, які відповідно представляють суб'єктами і об'єктом управління. В керуючій підсистемі слід виділити відповідні суб'єкти управління – служби і органи управління, які використовують специфічні методи ціле-спрямованого впливу на оборотні кошти. Від діяльності яких і залежить багато в чому ефективність їх використання.

Висновки

Управління ресурсним потенціалом та ефективність його використання у виробничих комплексах ДКВС України можна забезпечити при розробці механізму державної підтримки, використовуючи закордонний досвід, за допомогою використання внутрішніх механізмів і прихованих ресурсів самих підприємств та інтеграції їх з комерційними структурами. Для підвищення ефективності використання основних, оборотних, трудових ресурсів необхідна цілеспрямована, скоординована діяльність на всіх рівнях управління, де велика роль відводиться функціям менеджменту. Не менш важливим заходом є переведення державних підприємств в категорію позабюджетної діяльності бюджетних установ.

Список використаних джерел

1. Синельник Л.В. Организационно-экономический механизм управления предприятиями уголовно-исполнительной системы: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством / Л.В. Синельник. – М.: Академия управления МВД России. 2005. – 29 с.
2. Матвеева Н.С. Особенности организации производства в уголовно-исполнительной системе России / Н.С. Матвеева // Человек: преступление и наказание. Вологда, 2010. – №4 (71). – С. 188–122.
3. Ткаченко С.Н. Формирование показателей нормативной себестоимости предприятий УИС с использованием современных технологий обработки информации / С.Н. Ткаченко // Человек: преступление и наказание. Вологда. – 2005. – №4. – С. 79–81.

Р.І. ЗАВОРОНІЙ,

к.е.н., докторант, доцент кафедри фінансів підприємств,
Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана,

А.О. СІГАЙОВ,

д.е.н., професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Проблеми антикризового фінансового управління у вітчизняній нафтопереробці

Стаття охоплює особливості реалізації фінансових заходів, спрямованих на подолання системної кризи господарського розвитку. Автором досліджено зв'язок між динамікою фінансового стану нафтопереробних підприємств та вартістю їх кредитних ресурсів. Розглянуто вжиті антикризові фінансові заходи на таких підприємствах протягом останніх років.

Ключові слова: ефект фінансового левериджу, Z-коєфіцієнт фінансового стану, модель оцінки капітальних активів, фінансові ресурси підприємства, антикризове фінансове управління.

Р.І. ЗАВОРОНІЙ,

к.э.н., докторант кафедры корпоративных финансовых и контроллинга,
Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана,
А. А. СИГАЙОВ,

д.э.н., профессор, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

Проблемы антикризисного финансового управления в отечественной нефтепереработке

Статья охватывает особенности реализации финансовых мероприятий, направленных на преодоление систематического кризиса хозяйственного развития. Автором рассмотрена связь между динамикой финансового состояния нефтеперерабатывающих предприятий и стоимостью их кредитных ресурсов. Рассмотрены антикризисные финансовые мероприятия на таких предприятиях в последние годы.

Ключевые слова: эффект финансового левериджа, Z-коэффициент финансового состояния, модель оценки капитальных активов, финансовые ресурсы предприятия, антикризисное финансовое управление.

R. ZAVOROTNIY,
PhD. (Econ. Sci.), doctoral student of department of corporate finance and controlling,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
A. SIGAYOV,
D.Sc., professor, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

Problems of crisis financial management at the domestic oil refineries

The offered article covers features of the financial actions directed on overcoming of system crisis of the Ukrainian oil refineries' economic development. The author considered dependence between dynamics of a financial state of the oil refineries and cost of their debt. He shows the main crisis financial actions at such enterprises in recent years.

Keywords: effect of financial leverage, Z-score of financial state, capital asset pricing model, financial sources of the enterprise, crisis financial management

Постановка проблеми. Переорієнтація на глобальних ринках суттєво не вплинула на сировинне забезпечення вітчизняних нафтопереробних заводів (НПЗ). Скорочення економіки також ненабагато скоротило споживчий попит, адже останній був компенсований військовими потребами у процесі ведення антитерористичної операції на сході країни. (виключення становлять законсервовані потужності Лисичанського НПЗ, що розташований у лінії фронту).

В умовах тривалої несприятливої кон'юнктури для НПЗ, і зокрема поступової здачі ринку підприємствам – імпортеграм нафтопродуктів (станом на кінець 2014 року – близько 14 відсотків ринку нафтопродуктів належало НПЗ [1]), критичною завадою підтримання життєдіяльності заводів виявився колапс фінансового ринку. Неможливість нарощення ані власних, ані позикових фінансових ресурсів становить для вітчизняних заводів загрозу повторити долю збанкрутілого у 2013 році Бердянського НПЗ (ПАТ «Азовські мостила і оліви»). Отже, пошук шляхів оптимізації фінансових джерел підприємства за їхньою вартістю, обсягом, рівнем фінансового ризику та іншими критеріями характеризується значною актуальністю в процесі антикризового управління.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Основні проблеми фінансового менеджменту узагальнені в працях Р. Брейлі і С. Майєрса [2], Дж. Ван Хорна [3] та ін. Особливості антикризового фінансового управління на окремих підприємствах України розкрито у працях В.М. Шелудько [4], М.Д. Білик [5] і О.А. Острівської [6]. Водночас указані праці вітчизняних науковців більш сфокусовані на подоланні внутрішніх проблем господарського середовища, і при цьому дослідниками не розглянуто особливості фінансового підтримання функціонування бізнесу в умовах затяжної системної кризи локального ринку.

Мету статті становить аналіз питань антикризового фінансового менеджменту в нафтопереробному бізнесі.

Виклад основного матеріалу. У попередніх дослідженнях було доведено, що протягом тривалого періоду часу кредиторами вітчизняних НПЗ по залучених позиках в основному виступали фінансові установи зі спільних із ними фінансово-промислових груп (ФПГ «Східноєвропейська паливно-енергетична група», ФПГ «Приват», ФПГ «Паралель») або пов'язані іншими відносинами [7, с. 118]. Основною причиною цього послужив кризовий фінансовий стан усіх без виключення нафтопереробних підприємств і, як наслідок, ускладненість залучення ними капіталу на вільному фінансовому ринку. Разом із тим порівняна пільговість залучених позик не дозволила підприємствам забезпечити приріст рентабельності за рахунок позитивного ефекту фінансового важеля (табл. 1).

За свою економічною сутністю ефект фінансового левериджу характеризує приріст рентабельності капіталу підприємства внаслідок використання позикових ресурсів у звітному періоді. З визначення випливає формула обчислення показника:

$$ЕФЛ = (ROA - Вартість ПК) * (1 - ПП) * ПК/ВК,$$

де ПК – позиковий капітал, ВК – власний капітал, ПП – ставка податку на прибуток.

У табл. 1 уточнюється поступове падіння розміру ЕФЛ підприємств по мірі загострення фінансової кризи на ринку. Виключення становлять фінансові показники ПАТ «Укртатнафта» (Кременчуцький НПЗ), яке з 2014 року відчуло оздоровлення власного фінансового стану з причин: 1) зміни керівного складу постачальників заводу – ПАТ «Укрнафта» і ПАТ «Укртранснафта», а отже й поступової відмови від трансфертного ціноутворення, та 2) унаслідок перероблення значних обсягів конфіскованої в ПАТ «Одеський НПЗ» сировини. На жаль, з причини від'ємності значення ROA у більшості випадків обчислення ЕФЛ втрачає економічний сенс.

Від'ємність значень ROA та ЕФЛ з табл. 1 досягалася на вітві за умови порівняної економії підприємств на вартос-

Таблиця 1. Динаміка ефекту фінансового важеля нафтопереробних підприємств України

Підприємство	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5
ПАТ «ТФПК «Укртатнафта»	0,067	-0,0232	- *	0,0096
ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття»	0,544	- *	- *	- *
ПАТ «Одеський НПЗ»	- *	- *	-0,2455	- **
ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина»	-0,015	- *	- *	- *
ПрАТ «Херсонський НПЗ»	- *	- *	- *	- *
ПАТ «Лисичанськнафтопродукт»	0,067	0,0021	-0,0474	-0,0523

* Не визначено з причини від'ємності рентабельності активів (ROA) як результату наявності валового збитку.

** Унаслідок арешту активів і конфіскації сировини навесні 2014 року підприємство вимушено простоює.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 2. Вартість позикових ресурсів підприємств у 2011–2013 роках

Підприємство	2011	2012	2013
	1	2	3
ПАТ «ТФПК «Укртатнафта»:			
бухгалтерська вартість	19,84	10,58	10,89
рінкова вартість	19,19	18,19	19,35
ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття»:			
бухгалтерська вартість	0*	0	0
рінкова вартість	19,19	18,19	17,33
ПАТ «Одеський НПЗ»:			
бухгалтерська вартість	5,18	5,06	1,5
рінкова вартість	19,19	18,19	19,35
ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина»:			
бухгалтерська вартість	0	11	0
рінкова вартість	18,19	18,19	19,35
ПрАТ «Херсонський НПЗ»:			
бухгалтерська вартість	10,7	10,7	0
рінкова вартість	19,19	18,19	19,35
ПАТ «Лисичанськнафтопродукт»:			
бухгалтерська вартість	0	0	0
рінкова вартість	8,99	18,19	19,35

* Нульовий розмір бухгалтерської вартості позикового капіталу відповідає нульовим фактично понесеним фінансовим витратам підприємства.

ті фінансових джерел. Зокрема, у табл. 2 зіставлено бухгалтерський і ринковий розміри вартості позикових ресурсів підприємств у 2011–2013 роках.

У табл. 2 зіставлено розмір бухгалтерської вартості позикових ресурсів (визначається як середньозважена вар-

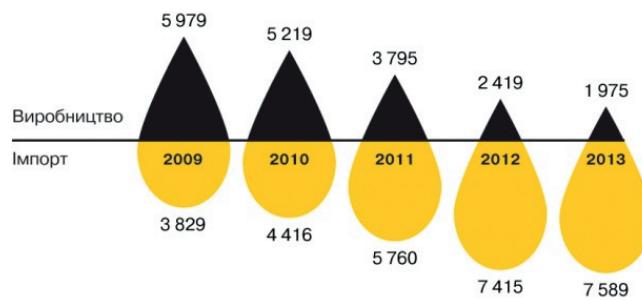
тість оплачуваних позикових ресурсів на основі «Інформації про зобов'язання емітента») та ринкову ціну такого капіталу для підприємств на відкритому фінансовому ринку (визначається на основі моделі оцінки капітальних активів, САРМ). Порівняно вища ринкова вартість позикових ресурсів обу-

Таблиця 3. Динаміка фінансового стану нафтопереробних підприємств у 2011–2014 роках

Статті	Укртатнафта	Одеський нафтопереробний завод	Херсонський нафтопереробний завод	Нафтохімік Прикарпаття	Лисичанськнафтопродукт	Концерн Галнафтогаз
1	2	3	4	5	7	8
Оцінка фінансового стану підприємств у 2011 році:						
на основі моделі Терещенка:						
Z	0,884	0,02	-5,38	-0,37	1,63	-0,11
Тип стану	Z2	Z5	Z9	Z5	Z1	Z5
на основі моделі Альтмана:						
Z-score	6,73	-0,394	0,64	0,304	12,12	1,71
Оцінка фінансового стану підприємств у 2012 році:						
на основі моделі Терещенка:						
Z	-0,55	-12,1	-2,78	-0,66	2,09	-0,34
Тип стану	Z6	Z9	Z8	Z6	Z1	Z5
на основі моделі Альтмана:						
Z-score	1,45	-4,81	0,45	-0,06	7,41	0,33
Оцінка фінансового стану підприємств у 2013 році:						
на основі моделі Терещенка:						
Z	-0,07	-1,24	-2,3	-0,39	0,61	-2,44
Тип стану	Z5	Z7	Z8	Z6	Z3	Z8
на основі моделі Альтмана:						
Z-score	2,24	-0,71	0,75	-0,14	0,92	-27,11
Оцінка фінансового стану підприємств у 2014 році:						
на основі моделі Терещенка:						
Z	-0,119	- *	-0,242	-0,485	0,077	-0,394
Тип стану	Z5	- *	Z5	Z6	Z4	Z5
на основі моделі Альтмана:						
Z-score	2,466	- *	0,732	-0,513	1,844	1,044

* Навесні 2014 року на майно підприємства було накладено арешт.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Структура ринку нафтопродуктів в Україні у 2009–2013 роках [10]

мовлювалася стабільно кризовим фінансовим станом підприємств (табл. 3).

Зіставлення оцінок фінансового стану підприємств за дискримінантними моделями Терещенка і Альтмана [8, 9] виявило поступове скорочення кількості фінансово стійких підприємств (у табл. 3 за версією моделі Терещенка відмічено сірими комірками, що відповідають інтервалу Z1–Z4; у цілому висновки за обома моделями щодо фінансового стану підприємств співпадають). При цьому порівняно найвища ринкова вартість позикових ресурсів з табл. 2 відповідає таким же найгіршим показникам фінансового стану ПрАТ «Херсонський НПЗ» і ПАТ «Одеський НПЗ» з табл. 3.

Отже, все вищевказане дозволило узагальнити такі висновки щодо антикризового фінансового управління нафтопереробними підприємствами:

1. Поступове падіння рентабельності виробництва та технологічна нездатність підвищення якості нафтопереробки (тобто переходу до виробництва класу «Б» задля виготовлення бензинів стандарту «Євро-2» і вище) змусило заводи переорієнтуватися на функції нафтоперевальних баз і виключно торгівельні операції (див. рис.).

Так, з кінця 2011 року повністю припинено нафтопереробку на ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина» (Дрогобицький НПЗ) і ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття» (Надвірнянський НПЗ), що входять до складу ФПГ «Приват». Подібні функції також виконують нафтоперевальні потужності ПрАТ «Херсонський НПЗ», виробництво на якому припинено з кінця 2005 року.

Вказане перепрофілювання діяльності дозволило ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття» наростили обсяги валового прибутку протягом 2011–2013 років з 3,77 до 21,45 млн. грн.; ПАТ «НПК – Галичина» – з 14,37 до 16,1 млн. грн. При цьому, як свідчить бухгалтерська вартість позикових ресурсів з табл. 2, кредити обома підприємствами зазвичай не залучається, а отже й фінансові витрати з валового прибутку не відраховувалися. Крім того, фінансовий стан обох підприємств з 2012 році не погіршився (табл. 3).

2. Поступовому дорожчанню ринкової вартості позикових ресурсів для підприємств передувало стабільне погіршення їх фінансового стану (табл. 3). Це змусило підприємства зі складу великих ФПГ вдатися до запозичень у пов'язаних із ними фінансових установ, решта ж підприємств кредитів не залучала (наприклад, ПАТ «Лисичанськнафтопродукт» – табл. 2). Стійка збитковість бізнесу дозволила підприємствам не вдаватися до розподілу дивідендів протягом останнього десятиліття.

3. Іноді нафтопереробні підприємства, маючи на меті маніпулювання фінансовими результатами, відносили окремі господарські витрати до фінансових витрат. Так, відображеній в «Інформації про зобов'язання емітента» ПАТ «Одеський НПЗ» за 2012 рік банківський кредит у 2 973 756 тис. грн. розміщено в річному Балансі за ст. 640 «Інші поточні зобов'язання» замість необхідної для цього ст. 500 «Короткострокові кредити банків». Це вплинуло на обсяги фінансових витрат підприємства, декларованих у «Звіті про фінансові результати».

Крім того, незаконними антикризовими заходами виявилися масштабна реалізація підприємствами схем трансферного ціноутворення й уникнення сплати зборів при розмитненні імпортованої сировини, що мало наслідками: 1) заміну з кінця 2014 року керуючого складу ПАТ «Укрнафта» і директивне примушення підприємства до реалізації видобутої сировини на відкритих аукціонних торгах (блізько 43% акцій ПАТ «Укрнафта» належить ФПГ «Приват», що довгий час дозволяло підприємству реалізовувати сировину ПАТ «ТФПК «Укртатнафта» і викупати вироблені на Кременчуцькому НПЗ нафтопродукти за пільговими цінами); 2) арешт навесні 2014 року активів ПАТ «Одеський НПЗ» і конфіскацію частини виробничих запасів.

Висновки

На жаль, в умовах тривалої системної кризи вітчизняні НПЗ нині позбавлені майже усіх законних внутрішніх важливілів антикризового управління й забезпечення зasad подальшого розвитку. Найбільш вагомими системними чинниками такого розвитку можуть послужити лише нормативно-правові стимулюючі заходи, зокрема 1) повернення скасованих у 2006 році митних зборів при оформленні імпортованих нафтопродуктів й відповідне стимулювання вітчизняного виробництва; 2) фіiscalne стимулювання заходів з технічного переозброєння виробничих потужностей НПЗ; 3) розбудова фінансового ринку, що дозволило б емітентам наростили обсяги фінансових джерел.

Список використаних джерел

1. Куон С. Ринок нефтепродуктов: из огня да в полымя / С. Куон // Зеркало недели. Украина, 2015. – №6. – [Електрон. джерело] Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/energy_market/rynek-neftproduktov-iz-ognya-da-v-polymya_.html
2. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финанс / Пер. с англ. Н. Барышниковой. – М.: ЗАО «Олимп–Бизнес», 2008. – 1008 с.
3. Ван Хорн Дж., Вахович Д. мл. (2008). Основы финансового менеджмента, 12-е изд. // Пер. с англ. – М: ООО «ИД «Вильямс». – 1232 с.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: підручник. – 2 –ге вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 535 с.
5. Білик М.Д. Управління оборотними активами та витратами в антикризовому фінансовому менеджменті / М.Д. Білик // Стратегія економічного розвитку України. – К.: КНЕУ, 2002, вип. 4. – 23–41 с.
6. Островська О.А. Антикризове фінансове управління в умовах економічної нестабільності // Ринок цінних паперів. – 2009. – № 5–6. – С. 83–89.
7. Заворотній Р.І. Методологія оцінки вартості підприємств, що перебувають у тривалій фінансовій кризі / Р.І. Заворотній // Фінанси України. – К.: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2015. – № 2 (231). – 128 с.
8. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями // Постанова Національного банку України, № 23 від 25.01.2012. – [Електрон. джерело] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
9. Білик М.Д. Фінансовий аналіз / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с. – С. 584.
10. Куон С. Занурення в невідомість / С. Куон // Дзеркало тижня. – К., 2014. – [Електрон. джерело] Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/zanurennya-v-nevidomist_.html

д.е.н., професор кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,
Ю.Є. КУЛИК,
к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Інтеграція компетенційного підходу в українські і міжнародні програми МВА

У статті розкриті і систематизовані фундаментальні первопричини недосконалості сфери освіти менеджерів. Виявлено необхідність зміщення акцентів у підготовці топ-менеджерів на українських та міжнародних програмах МВА в напрямі розвитку у них компетенцій, що передбачають наявність певних поведінкових установок. Показана успішна апробація інтеграції компетенційного підходу в одну з МВА-програм Міжнародного інституту бізнесу (МІБ-Україна).

Ключові слова: управлінська освіта, МВА-програми, компетенції, компетентність, результативність менеджерів, культура результативного менеджменту.

В.А. БЕЛОШАПКА,

д.э.н., профессор кафедры международного менеджмента,
Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Ю.Е. КУЛИК,

к.э.н., доцент кафедры международного менеджмента,
Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана,

Интеграция компетенционного подхода в украинские и международные программы МВА

В статье раскрыты и систематизированы фундаментальные первопричины несовершенства сферы образования менеджеров. Выявлена необходимость смещения акцентов в подготовке топ-менеджеров на украинских и международных программах МВА в направлении развития у них компетенций, предусматривающих наличие определенных поведенческих установок. Показана успешная апробация интеграции компетенционного подхода в одну из МВА-программ Международного института бизнеса (МИБ-Украина).

Ключевые слова: управленческое образование, МВА-программы, компетенции, компетентность, результативность менеджеров, культура результативного менеджмента.

V. BELOSHAPKA,

ScD in economics, DBA, Professor Department of International Management Kyiv National University of Economics,
Yu. KULYK,

PhD associate professor, Department of International Management Kyiv National University of Economics

Integration of competencies-based approach in Ukrainian and international MBA programs

The fundamental root causes of imperfection of managerial education are revealed and systematized. The necessity of shifting emphasis in the preparation of top managers at Ukrainian and international MBA programs towards the development of managerial competencies providing existence of certain behavioral attitudes is identified. Successful integration of competencies-based approach in the one of the MBA programs at International Institute of Business (IIB-Ukraine) is shown.

Keywords: managerial education, MBA-programs, competencies, competence managers' performance, managerial performance culture.

Постановка проблеми. Срок життя конкурентного преимущества в современном бизнесе в силу развития информационных, научных, промышленных технологий имеет тенденцию к сокращению. Аналогично интеллектуальный капитал любого бизнеса без инвести-

ций в его актуализацию теряет свой конкурентоспособный потенциал. Соответственно возникает спрос на управленческое образование, который требует удовлетворения путем формирования предложения на программы МВА школами бизнеса.